

TURKIYA HARBIY TERMINOLOGIYASI

Zayniddinova Roziya Saidakbarovna

Turk tili oqituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada turkiya davlatining Qurolli Kuchlari hamda uning qoʻshini tarkibidagi hariylar terminologiyasi haqida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar. Turkiya, Qurolli Kuchlar, NATO, strategiya, operatsiya, vzvod, qurol-yarog, Yevropa.

Turk Qurolli Kuchlari — (TSK; turkcha: Türk Silahlı Kuvvetleri deya nomlanadi) Turkiya Respublikasining harbiy kuchlari sanaladi. Turk Qurolli Kuchlari Bosh shtab, Quruqlik kuchlari, Dengiz kuchlari va Havo kuchlaridan iborat. Hozirgi Bosh shtab boshligʻi — general Yaşar Guler boʻladi. Bosh shtab boshligʻi — Qurolli Kuchlar qoʻmondoni. Urush davrida Bosh shtab boshligʻi Prezident nomidan Bosh qoʻmondon vazifasini bajaradi, u Turkiya Buyuk Millat Majlisi nomidan TSK Oliy harbiy qoʻmondonligini vakil qiladi. TSKning NATOga aʼzo boshqa davlatlar va doʻst davlatlar bilan harbiy aloqalarini muvofiqlashtirish Bosh shtabning masʼuliyati hisoblanadi. Turk Qurolli Kuchlarining tarixi Usmonli imperiyasi qulagandan keyin tashkil topishi bilan boshlangan. Turk armiyasi oʻzini rasmiy davlat mafkurasi boʻlgan kamalizmning, ayniqsa uning dunyoviylikka urgʻu berishning homiysi sifatida qabul qildi. 1952-yilda NATOga aʼzo boʻlgandan soʻng Turkiya oʻz qurolli kuchlarini keng qamrovli modernizatsiya dasturini boshladi. Turk armiyasi Koreya urushiga Janubiy Koreya va NATO bilan birga 14936 askar yubordi. 1980-yillarning oxiriga kelib, ikkinchi qayta qurish jarayoni boshlandi. Turk Qurolli Kuchlari Yevropa Kengashi nazorati ostidagi Yevropa Ittifoqi jangovar guruhi, Italiya-Ruminiya-Turkiya jangovar guruhida ishtirok etadi. Turkiya Qurolli Kuchlari, shuningdek, Yevropa Ittifoqi va NATOning Eurocorps koʻp millatli armiya korpusi tashabbusiga operativ xodimlarni hissa qoʻshadi.

Turkiya Qurolli Kuchlari 2022-yilda 775 000 nafar harbiy va harbiylashtirilgan xizmatchilar soniga ega boʻlgan Turkiya qurolli kuchlari NATOda AQSh Qurolli Kuchlaridan keyin ikkinchi va dunyoda oʻn uchinchi oʻrinda turadi.

Turkiya Belgiya, Germaniya, Italiya va Niderlandiya bilan birgalikda alyansning yadroviy almashish siyosatining bir qismi boʻlgan NATOga aʼzo besh davlatdan biridir. Jami 50 ta AQShning B61 yadroviy bombasi beshta davlatning aksariyati boʻlgan Incirlik havo bazasida joylashgan.

Turk harbiy terminologiyasi harbiy sohada qo'llaniladigan atama va tushunchalar yig'indisidir. Ushbu atama Turk Qurolli Kuchlari tomonidan qo'llaniladigan va harbiy harakatlar, strategiyalar, jihozlar, qurollar va boshqa harbiy masalalar bilan bog'liq atamalardan iborat. Turk harbiy terminologiyasining ba'zi asosiy tushunchalari:

1. Operatsiya: Bu harbiy operatsiya yoki topshiriq. Masalan, terrorizmga qarshi operatsiya yoki tinchlikni saqlash amaliyoti.

2. Strategiya: Bu harbiy maqsadlarga erishish uchun belgilangan umumiy reja yoki yondashuv. Strategiyalar odatda uzoq muddatli bo'lib, harbiy kuchlardan qanday foydalanishni belgilaydi.

3. Taktika: Urush yoki jang maydonida qo'llaniladigan o'ziga xos usullar va usullar. Taktikalar harbiy qismlarning dushmanga qarshi qanday harakat qilishlari va ularning hujum yoki mudofaa strategiyalarini o'z ichiga oladi.

4. Uskunalar: Harbiy texnika va jihozlar. Bularga transport vositalari, qurollar, o'q-dorilar va boshqa harbiy texnikalar kiradi.

5. Qurollar: Harbiy kuch ishlatishda ishlatiladigan asboblar yoki asboblar. Bu qurollar o'qotar qurollar, artilleriya, tanklar, samolyotlar, raketalar va boshqa harbiy texnikani o'z ichiga olishi mumkin.

6. Mudofaa: Bu o'z hududini yoki ittifoqchilarini himoya qilish strategiyasidir. Mudofaa odatda dushman hujumiga qarshi turish va qo'shinlarni himoya qilishni o'z ichiga oladi.

7. Hujum: Bu dushmanga qarshi harakat qilish strategiyasidir. Hujum dushman maqsadlarini qo'lga kiritish yoki nazorat qilishni maqsad qilgan bo'lishi mumkin.

8. Jang: Bu ikki dushman kuchlari to'qnashadigan yoki jang qiladigan vaziyat. Jang ko'pincha strategik maqsadlarga erishish uchun ishlatiladi.

9. Birlik: Harbiy xizmatchilar va texnikadan iborat guruh yoki guruh. Uyushmalar odatda ma'lum bir maqsad uchun tashkil etiladi.

Turk harbiy terminologiyasi Turk Qurolli Kuchlarining operatsiyalari va faoliyati bilan bog'liq holda qo'llaniladi va harbiy xizmatchilarning samarali muloqot qilishiga yordam beradi.

Unda turk harbiy terminologiyasi, harbiy amaliyotlar, qurolli kuchlarning tashkil etilishi, strategik rejalashtirish, qurol tizimlari va harbiy xizmatchilarning darajalari kabi ko'plab mavzular o'rin olgan. Bu erda bir nechta asosiy harbiy atamalar mavjud:

1. Asosiy kuchlar: Bular Turk Qurolli Kuchlarining quruqlik, dengiz va havo birliklarini o'z ichiga olgan unsurlaridir.

3-vzvod: bo'linma ichidagi eng kichik operatsion bo'linma. Odatda 8-12 askardan iborat.

4-batalyon: Birlik tarkibida bir nechta vzvodni o'z ichiga olgan harbiy qism. Batalyon taxminan 300-800 askardan iborat.

5-polk: Bu batalonlar birlashmasidan tuzilgan harbiy qism. Polk odatda 800-2000 askardan iborat.

6-brigada: bir nechta polklarning birlashishi natijasida tuzilgan bo'linma. Brigada odatda 2000-5000 askardan iborat.

7-Armiya: Bu odatda bir nechta brigadalarning birlashuvidan tashkil topgan yirik harbiy qism. Turk Qurolli Kuchlarida armiya eng yuqori darajadagi qo'mondonlikdir.

8. Strategik rejalashtirish: Bu harbiy harakatlarni uzoq muddatli rejalashtirish, maqsadlarni aniqlash va resurslarni boshqarish jarayonidir.

9. Komando: Maxsus tayyorgarlikdan o'tgan va maxsus operatsiyalarda qatnashadigan harbiy xizmatchilar.

10-darajali: Bu harbiy xizmatchilarning ierarxik darajasini ko'rsatadigan unvon. Turk Qurolli Kuchlarida unvonlar turli toifalarga bo'linadi, masalan, yuqori zobitlar (general-mayor, general-leytenant, general) va unter-ofitser darajalari (Bosh kichik ofitser, kichik ofitser katta serjant).

Bular asosiy harbiy atamalarning faqat bir qismi bo'lib, Turkiyaning harbiy terminologiyasi keng sohani qamrab oladi. To'liqroq ma'lumot olish uchun tegishli harbiy manbalarga murojaat qilish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Federal Research Division, Turkey: A Country Study, Kessinger Publishing, 2004, ISBN 978-1-4191-9126-8, p. 337.
2. „Der Spiegel: Foreign Minister Wants US Nukes out of Germany (10 April 2009)“. Der Spiegel (30-mart 2009-yil). Qaraldi: 1-noyabr 2010-yil.
3. „Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance | Arms Control Association“. www.armscontrol.org. Qaraldi: 16-dekabr 2021-yil.
4. Абдуллаева А. Лексика сферы международных отношений (на материале русского и узбекского языков). Автореф. дисс. канд. филол. наук. - Ташкент, 2003.
5. Абдуллаева Ш. Ғазначилик соҳасида қўлланиладиган молиявий-иқтисодий терминларнинг чоғиштирма тадқиқи (инглиз, ўзбек ва рус тиллари мисолида). Филол. фан. бўйича фалс. док. дисс. автореф. - Тошкент, 2018.
6. Абдурахмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. - Тошкент: Ўқитувчи, 1973.